

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: «Психолого-педагогічні засади розвитку волі в молодшому
шкільному віці в умовах Нової української школи»

Виконала: студентка 2 курсу групи РО1 - М19z
спеціальності 013 Початкова освіта
Суха Ірина Анатоліївна
Керівник: Савицька О.В., кандидат психологічних
наук, доцент
Рецензент: Третяк Н.В, кандидат філологічних
наук, доцент

Кам'янець-Подільський-2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВОЛІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	6
1.1. Вивчення проблема волі і вольових якостей у психологічній науці	6
1.2. Специфіка розвитку волі у молодшому шкільному віці	20
Висновки до першого розділу	35
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ВОЛІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	38
2.1 Організація та методика констатувального експерименту	38
2.2. Результати емпіричного дослідження особливостей розвитку волю у молодших школярів	43
Висновки до другого розділу	59
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ВОЛІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	61
3.1 Обґрунтування програми психолого-педагогічного супроводу розвитку волі у молодшого школяра	61
3.2 Програма психолого-педагогічного супроводу розвитку волі у молодших школярів та її реалізація	65
3.3 Обговорення результатів використання програми психолого-педагогічного супроводу розвитку волі у молодших школярів	76
Висновки до третього розділу	84
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	100

ВСТУП

Актуальність дослідження. Практична реалізація Концепції Нової української школи передбачає урахування усіх чинників, від яких залежить якість здійснення освітнього процесу та розвиток особистості школярів. Серед них важливе місце посідає розвиток вольових якостей учнів, що покликано забезпечити формування компетентностей, пов'язаних з прийняттям рішень, здатності долати труднощі та перешкоди.

Дослідження проблеми волі на різних вікових етапах розвитку особистості (Б.Ананьєв, А.Ведьонов, О.Висоцький, В.Іванніков, Є.Ільїн, В.Калін, К.Корнілов, В.Котирло, В.Крутецький, А.Пуні, П.Рудік, В.Селіванов та ін.), свідчать, що успішність оволодіння будь-якою діяльністю визначається рівнем розвитку вольової діяльності.

Водночас низка досліджень у психологічній науці свідчать про те, що саме молодший шкільний вік є сензитивним періодом формування волі (В.Котирло, В.Селіванов, Т.Шульга). Зважаючи на те, що доволіність поведінки й пізнавальних процесів є новоутворенням молодшого шкільного віку, то ймовірно, що розвиток волі відбувається завдяки провідній діяльності молодшого школяра – учбовій діяльності (учінню). Аналіз психолого-педагогічної наукової літератури виявив недостатню розробленість проблеми розвитку волі у молодших школярів та виокремлення основних засад цього процесу. Актуальність та недостатня розробленість означеної проблеми і зумовили вибір теми нашого дослідження: «Психолого-педагогічні засади розвитку волі в молодшому шкільному віці в умовах Нової української школи».

Об'єкт дослідження – вольова сфера молодшого школяра.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні засади розвитку волі у молодшому шкільному віці у умовах Нової української школи.

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати, емпірично виявити та експериментально дослідити психолого-педагогічні засади розвитку волі у молодшому шкільному віці.

З цієї мети випливають такі **основні завдання** дипломної роботи: 1) здійснити теоретичний аналіз досліджень проблеми волі у психологічній науці та її розвитку на різних етапах онтогенезу; 2) емпірично дослідити психолого-педагогічні засади розвитку волі в учнів молодшого шкільного віку; 3) розробити та обґрунтувати програму психолого-педагогічного супроводу розвитку волі у молодшого школяра.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети та перевірки гіпотези дослідження нами був використаний комплекс теоретичних та емпіричних **методів**. Основними теоретичними методами виступили: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння. Їх використання дозволило з'ясувати стан розробки проблеми волі загалом та розвитку волі у молодшому шкільному віці. В емпіричному дослідженні застосовувався констатувальний та формувальний психолого-педагогічний експеримент. З метою діагностики розвитку волі та чинників, які визначають її розвиток нами використовувалися методика У. В. Ульяновської «Палички», методика І. Б. Дауніса «Опис передбачуваної діяльності» та методика М. Н. Дікова «Управління чужими діями», методи якісного та кількісного аналізу отриманих емпіричних даних.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені й психологічно обґрунтовані методи та прийоми діагностики рівня розвитку волі молодших школярів, апробована програма психолого-педагогічного супроводу розвитку волі у молодших школярів. Розроблені рекомендації щодо розвитку волі молодших школярів, які можуть бути використані вчителями початкових класів та практичними психологами.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дипломного дослідження доповідалися та обговорювалися на у 4 науково-практичних конференціях: Всеукраїнській інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (24-25 жовтня 2019 р.,

м. Кам'янець-Подільський); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (16-17 квітня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський); Всеукраїнській інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (15-16 жовтня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський); студентській науковій конференції (23-24 вересня 2020, м. Кам'янець-Подільський).

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел, висновку, додатків. Повний обсяг дипломної роботи складає 109 сторінок тексту, з них 89 сторінки основного тексту. Робота містить 6 таблиць, 2 рисунки. У списку використаних джерел 120 найменування, обсяг додатків становить 10 сторінок.

ВИСНОВКИ

На підставі аналізу зарубіжних та вітчизняних психологічних праць, присвячених проблемі волі та її розвитку, нами виділено важливі аспекти її розвитку в молодшому шкільному віці.

В основу нашого дослідження була покладена ідея вивчення зростання регулятивної ролі мовлення в організації й виконанні діяльності та здійсненні власної поведінки. Відповідно до цієї ідеї, вольова поведінка дитини виникає з появою вмінь будувати мовленнєві висловлювання, коли за їх допомогою вона починає складати план своєї діяльності та регулювати процес її здійснення, тобто відбувається освоєння планувальної та регулятивної функції мовлення. Ми акцентували свою увагу на проблемі формування у дітей умінь самостійної побудови висловлювань у зв'язку з освоєнням мовленнєвих функцій та їх вольовим розвитком.

Виявлено три рівні розвитку вольової поведінки дітей, які навчалися за традиційною програмою в початковій школі. Високий рівень визначається виконанням повного обсягу роботи, дотриманням усіх висунутих педагогом правил, у ході діяльності можливі незначні помилки, але при перевірці вони усуваються, а отриманий результат оцінюється з їхнім урахуванням. Середній рівень характеризується виконанням дітьми більше половини обсягу роботи, дотриманням деяких правил, здатністю при оцінці результату своєї діяльності виправити тільки частину допущених помилок. При низькому рівні діти виконують менше половини обсягу роботи, дотримуються одного з декількох правил, постійно відволікаються і допускають помилки, які не помічають, по закінченні діяльності її не перевіряють, але результат високо оцінюють. Прояв дітьми наполегливості, самоконтролю і вмінь правильно оцінити отриманий результат діяльності значно збільшується при виконанні завдання під керівництвом педагога, що є наслідком його допомоги в здійсненні дитиною

діяльності та визначенні її успішності. У спільній роботі з однолітком зміни з віком в їх прояві відбуваються повільно.

Виявлено взаємозв'язок між сформованістю мовленнєвих умінь у молодших школярів й освоєнням ними планувальної функції мовлення – діти здатні визначати головну думку свого висловлювання й продумувати послідовність його здійснення залежно від структури. Подібний взаємозв'язок помічено і стосовно регулятивної функції мовлення – молодші школярі можуть втілити задум, зіставити одержаний результат з передбачуваним та оцінити його. Рівень сформованості у дітей мовленнєвих умінь визначає етапи освоєння ними функцій мовлення: високий рівень сформованості вмінь моделювати висловлювання, сприяє освоєнню II-го етапу планувальної та III-го – регулятивної функції мовлення; середній рівень відповідає становленню I-го етапу планувальної та II-го регулятивної функцій; низький рівень свідчить про освоєння лише I-го етапу регулятивної функції мовлення.

Визначено роль освоєння мовленнєвих функцій у розвитку вольової поведінки молодших школярів. Так освоєння дітьми II-го етапу планувальної та III-го етапу регулятивної функцій мовлення забезпечує високий рівень прояву вольової поведінки: виконання повного обсягу роботи з дотриманням всіх заданих правил, усунення незначних помилок у ході діяльності або при повторній перевірці роботи та оцінювання результату з урахуванням допущених недоліків. У дітей, у яких відмічається освоєння I-го етапу планувальної та II-го регулятивної функцій мовлення, спостерігається середній рівень розвитку волі, а саме планування спільних дій з однолітками та їх етапів, виконання більше половини обсягу роботи, дотримання певних правил, здійснення елементарного контролю, оцінки й аналізу дій партнерів і поодиноких спроб оцінити результат власної діяльності, оскільки помічають тільки частину допущених помилок. При освоєнні лише I-го етапу регулятивної функції мовлення в поведінці дітей спостерігається недостатній прояв наполегливості та самоконтролю, відсутність умінь адекватно оцінити

отриманий результат, відповідно рівень розвитку їхньої вольової поведінки є низьким.

Програма психолого-педагогічного супроводу розвитку вольової поведінки дітей молодшого шкільного віку шляхом формування мовленнєвих умінь як чинника оптимізації освоєння регулятивної та планувальної мовленнєвих функцій була апробована у нашому дослідженні.

Результати контрольного дослідження свідчать про її ефективність та відповідність поставленим цілям. Реалізація програми психолого-педагогічного супроводу розвитку волі виявила таке: 1) суттєві зміни в мовленнєвому розвитку дітей, в майже половини учнів – високий (у ході традиційного навчання вони мінімальні, характерним є низький рівень зв'язного мовлення); 2) позитивну динаміку розвитку волі: у молодших школярів – високий (при традиційному навчанні для більшості учнів - середній); 3) динаміку змін у взаємозв'язку між розвитком волі та мовлення дітей, а саме: вольовий розвиток дітей виявився пов'язаним з усіма показниками зв'язного мовлення, в учнів – з розумінням значення власного мовлення в діяльності (при традиційному навчанні здійснення вольової поведінки в учнів – з повнотою і логічністю).

Отже, емпірично доведено, що здійснення вольової поведінки молодшими школярами визначається особливостями становлення в цьому віковому періоді регулятивної та планувальної мовленнєвих функцій. Тому активізація процесу освоєння дітьми регулятивної та планувальної функцій мовлення в ході навчання самостійної побудови зв'язних висловлювань є важливими психологічними умовами оптимізації процесу розвитку вольової поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко А. М. Проблема воли в трудах И.М. Сеченова и И.П. Павлова: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Киев, 1953. 16 с.
2. Агафонов Т. И. О волевых проявлениях личности в затруднительных условиях. *Вопросы психологии*. 1956. № 5. С. 28-37.
3. Басов М.Я. Воля как предмет функциональной психологии. Санкт-Петербург: Алетейя, 2007. 544 с.
4. Бех И. Д. Психологические основы нравственного развития личности: автореф. дис... д-ра психол. наук : 19.00.07. Киев, 1992. 42 с.
5. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: избранные психологические труды / под ред. Д. И. Фельдштейна. Москва; Воронеж: Ин-т практической психологии, 1995. 349 с.
6. Божович Л. И. Развитие воли в онтогенезе. *Формирование личности в онтогенезе*. Москва: АПН СССР, 1991. С. 104-142.
7. Божович Л. И., Славина Л. С., Ендовицкая Т. В. Опыт экспериментального изучения произвольного поведения. *Вопросы психологии*. 1976. № 1. С. 155-158.
8. Божович Л.И. Проблемы формирования личности. Москва: Изд-во «Институт Практической Психологии». 1997. 352 с.
9. Боришевский М. Й. Особенности отношения ребенка к правилам поведения в игровой ситуации. *Вопросы психологии*. 1965. № 5. С. 44-54.
10. Боришевский М. Й. Развитие саморегуляции поведения школьников: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Киев, 1992. 32 с.
11. Боришевський М. Й. Виховання самоконтролю в поведінці учнів початкових класів. Київ: Рад. шк., 1980. 110 с.
12. Вазина К. Я. Особенности проявления целеустремленности у дошкольников в игровой деятельности. *Вопросы психологии воли* : сб. статей / под ред. В. И. Селиванова; Рязан. гос. пед. ин-т. Рязань : б. и., 1979. С. 18-30.

13. Веккер Л. М. К постановке проблемы воли. *Вопросы психологии*. 1957. № 2. С. 31-42.
14. Веракса Н. Е., Дьяченко О. М. Способы регуляции поведения у детей дошкольного возраста. *Вопросы психологии*. 1996. № 3. С. 14-27.
15. Волощенко Л. И. Развитие продуктивных функций памяти у младших школьников в процессе усвоения семантической и логической структуры текстовой информации: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Харьков, 1992. 15 с.
16. Воронин А. Б. Зависимость волевых усилий от характера внешней стимуляции: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Рязань, 1975. 22 с.
17. Вундт В. Основы физиологической психологии Т. 3. Санкт-Петербург: Типография П.П.Сойкина., б.р.
18. Выготский Л. С. Собрание сочинений. В 6 т. Т. 2: Мышление и речь / гл. ред. А. В. Запорожец ; под ред. В. В. Давыдов. Москва : Педагогика, 1982. С. 5-361.
19. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. Т. 3. Проблемы развития психики / гл. ред. А. В. Запорожец ; под ред. В. В. Давыдов. Москва: Педагогика, 1983. 368 с.
20. Головин С. Ю. Словарь психолога-практика / сост. и ред. А. Е. Тарас. 2-е изд., перераб. и доп. Минск : Харвест, 2003. 976 с.
21. Давыдов В. В. Психологические новообразования в младшем школьном возрасте. Возрастная и педагогическая психология : учеб. для пед. ин-тов / под ред. А. В. Петровского. 2-е изд., испр. и доп. Москва, 1979. С. 85-87.
22. Даунис И. Б. Связь уровня целевой регуляции действия и личностных характеристик у дошкольников. *Вопросы психологии*. 1986. № 3. С. 44-52.
23. Деркач Л. Н. Психологические основы самоконтроля учащихся в процессе обучения иностранным языкам: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Киев, 1994. 20 с.

24. Джемс У. Психология. Санкт-Петербург, 1911.
25. Дидора М. И. Формирование самостоятельности младших школьников в процессе обучения: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Киев, 1982. 23 с.
26. Диков М. Н. К проблеме психологической готовности детей к школе. *Психологическая наука и образование*. 1997. № 4. С. 71-79.
27. Диков М. Н. Рефлексия внешних действий как интегративный показатель психологической готовности детей к обучению в школе: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Москва, 1994. 20 с.
28. Еникеев М. И. Энциклопедия. Общая и социальная психология. Москва : Изд-во «ПРИОР», 2002. 560 с. С. 38-49.
29. Запорожец А. В. Избранные психологические труды: в 2 т. Т. 2. Развитие произвольных движений. Москва: Педагогика, 1986. 297 с.
30. Звоницкая А. С. Психологический анализ связности речи в ее развитии у школьника. *Психология речи: ученые записки*. Том XXXV / отв. ред. проф. С. Л. Рубинштейна. Ленинград: Ленинградский государственный педагогический институт им. А.И. Герцена, 1941. С. 73-137.
31. Зимин П. П., Чуфаровский Ю. В. Воспитание воли. Ташкент : Упитувчи, 1988. 136 с.
32. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Изд-во УРАО, 1998. 140 с.
33. Иванников В. А., Эйдман Е. В. Количественная оценка волевого усилия при напряженной физической работе. *Вопросы психологии*. 1986. № 5. С. 132-141.
34. Иванников В.А., Эйдман Е.В. Структура волевых качеств по данным самооценки. *Психологический журнал*. 1990. Том. 11. №3. С. 39-49.
35. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции. Санкт-Петербург: Питер, 2006. 208 с.

36. Исаев И. В. Психологические особенности планирования действий у младших школьников: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Москва, 1984. 17 с.
37. Калинин В. К. Волевая регуляция деятельности: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Тбилиси, 1989. 33 с.
38. Корнилов К. Н. Воля и ее воспитание Москва: Знание, 1957. 24 с.
39. Корніяка О. М. Ефективний методичний засіб дослідження і розвитку мовлення школярів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. № 3. С. 16-18.
40. Котырло В. К. Развитие волевого поведения у дошкольников. Киев: Рад. шк., 1971. 199 с.
41. Кузнецов М.А. Волева регуляція особистості: основні закономірності, етапи і механізми. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. Психологія. Випуск 43, частина I. 2012. С. 110-128.
42. Кулачковская С. Е. Развитие волевых действий у детей дошкольного возраста: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Москва, 1973. 25 с.
43. Купцов И. И. О развитии произвольной активности младшего школьника в коллективе. *Вопросы психологии волевой активности личности и коллектива*. Рязань, 1984. С. 68-80.
44. Купцов И. И. Психологическая характеристика интеллектуально-волевых действий школьников в учебной деятельности. Рязань : РПХ, 1992. 115 с.
45. Левин К. Динамическая психология. Москва: Смысл. 2001, 572 с.
46. Леонтьев А. А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. Москва: Наука, 1969. 307 с.
47. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. 4-е изд. Москва Издательство МГУ, 1981. 583 с.
48. Леушина А. М. Развитие связной речи у дошкольника. Психология речи: ученые записки. Том XXXV / отв. ред. проф. Лурия А. Р., Юдович Ф. Я.

Речь и развитие психических процессов у ребенка: Экспериментальное исследование. Москва: АПН РСФСР, 1956. 94 с.

49. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. Москва: Педагогика, 1986. 144 с.

50. Лубовский В. И. Развитие словесной регуляции действий у детей. Москва: Педагогика, 1978. 224 с.

51. Лурия А. Р. Язык и сознание / под ред. Е. Д. Хомской. Ростов н/Д : Феникс, 1998. 413 с.

52. Лурия А. Р., Юдович Ф. Я. Речь и развитие психических процессов у ребенка: Экспериментальное исследование. Москва : АПН РСФСР, 1956. 94 с.

53. Лучанская Л. С. Условия сознательного отношения к учебной ситуации у детей 6-7 лет: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Москва, 1988. 19 с.

54. Любчук О. К. Психологічна готовність дитини до оволодіння учбовою діяльністю: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 1998. 17 с.

55. Макарушкина М.А., Эйдман Е.В., Иванников В.А. Проблема воли в зарубежной психологии. *Вопросы психологии.* 1988. №3. С. 145-152.

56. Максимова Г. П. Психологические особенности формирования действия контроля в совместной учебной деятельности школьников: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Москва, 1989. 21 с.

57. Махлах Е. С., Рапопорт И. А. К вопросу об изменении волевого усилия и волевых качеств личности. *Вопросы психологии.* 1976. № 2. С. 133-137.

58. Моляко В. А. Стратегии решения новых задач в процессе регуляции творческой деятельности. *Психологический журнал.* 1995. Т. 16, № 1. С. 84-90.

59. Мухина В. С. Шестилетний ребенок в школе: кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1990. 175 с.

60. Мухина, В. С. Возрастная психология. Феноменология развития. Москва : Издательский центр «Академия», 2006. 608 с.
61. Мэй Р. Любовь и воля. Москва: Рефл-бук; Киев: Ваклер. 1997. 384 с.
62. Немов Р. С. Психология: в 3 кн. Кн. 1. Общие основы психологии : учебник для педагогических вузов. 4-е изд. Москва : ВЛАДОС, 1997. 688 с.
63. Нюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего. Москва: Смысл, 2004. 608 с.
65. Особенности психического развития детей 6-7 летнего возраста / под ред. Д. Б. Эльконина, О.Л. Венгера. Москва : Педагогика, 1988. 137 с.
66. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості в молодшому шкільному віці: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2005. 40 с.
67. Павлов И. П. Физиологический механизм так называемых произвольных движений. *Полное собрание сочинений*: Т. 3, кн. 2. Москва, 1951. С 315-319.
68. Пастернак Н. А. Внутренний план действия как показатель общего развития личности. *Вопросы психологии*. 2001. № 1. С. 82-91.
69. Пеньковська Н. М. Здатність молодших школярів регулювати власну поведінку як складова рефлексивної самосвідомості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 8. С. 51-55.
70. Пономарев Я. А. О понятии «психологический механизм решения творческих задач». *Психологический журнал*. 1996. Т. 17, № 6. С. 19-29.
71. Проблемы психологии воли: материалы четвертой научной конференции / под ред. В. И. Селиванова. Рязань, 1974. 133 с.
72. Проблемы психологии воли: тезисы V Всесоюзной научной конференции, 10-12 июня 1991 г. / редкол. И. И. Купцов (отв. ред.) и др. Рязань : Б.И. РГПИ, 1991. – 191с.
73. Рассказова Е. И. Психологические факторы саморегуляции на разных этапах выполнения учебного задания. *Психологический журнал*. 2011. Т. 32. № 2. С. 36-47.

74. Регуш Л. А. Психология прогнозирования: успехи к познанию будущего. Санкт-Петербург: Речь, 2003. 352 с.
75. Регуш Л. А. Структура и возрастная динамика способности к прогнозированию. *Психологический журнал*. 1981. Т. 2, № 5. С. 106-115.
76. Рибо Т. Воля в ее нормальном и болезненном состояниях. Санкт-Петербург, 1894.
77. Рogaва Н. В. Основные особенности воли детей младшего школьного возраста: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тбилиси, 1964. 25 с.
78. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 713 с.
79. Рубцова С. Н. Осознанность и произвольность деятельности в дошкольном возрасте: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Москва, 1984. 20 с.
80. Рудик П. А. Психология. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Физкультура и спорт, 1964. С. 299-326.
81. Самошкина Л. Н. Развитие функций и форм речи дошкольников: учебн. пособие. Днепропетровск : ДДУ, 1995. 52 с.
82. Селиванов В. И. Волевая регуляция активности личности. *Психологический журнал*. 1982. Т. 3, № 4. С. 14-25.
83. Селиванов В. И. Проблема воли в советской психологии. *Вопросы психологии*. 1964. № 1. С. 83-93.
84. Сеченов И. М. Психология поведения: избранные психологические труды. / под ред. и вступ. ст. М. Г. Ярошевский. Москва: Издательство Московского психологосоциального института; Воронеж : МОДЭК, 2000. 367 с.
85. Симонов П. В. О физиологических предпосылках воли. *Вопросы психологии*. 1971. № 4. С. 84-88.
86. Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: методичні рекомендації / упор. А. М. Заїка. Київ, 2001. 136 с.

87. Скалкин В. Л. Обучение монологическому высказыванию (на материале английского языка): пособие для учителей. Киев: Радянська школа, 1983. 119 с.

88. Скалкин В. Л. Основы бучения устной иноязычной речи. Москва : Русский язык, 1981. 248 с.

89. Смирнов Б. Н. О разных подходах к проблеме воли в психологии. *Вопросы психологии*. 2004. № 3. С. 64-70.

90. Смирнова Е. О. Развитие воли и произвольности в раннем и дошкольном возрастах. Москва: Издательство «Институт 216 практической психологии» ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1998. 256 с.

91. Смирнова Е. О. Развитие воли и произвольности в раннем онтогенезе. *Вопросы психологии*. 1990. № 3. С. 49-57.

92. Современный словарь по психологии / авт.-сост. В. В. Юрчук. Минск : Современное слово, 2000. 704 с.

93. Тихеева Е. И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста): пособие для воспитателей дет. сада / под ред. Ф. А. Сохина. 5-е изд. Москва : Просвещение, 1981. 159 с.

94. Тихомиров О. К. О формировании произвольных движений у детей дошкольного возраста. *Проблемы высшей нервной деятельности нормального и аномального ребенка*. Москва : АНП РСФСР. 1958. 420 с.

95. Толстых Н. Н. Психология воспитания воли у младших школьников. *Вопросы психологии*. 1979. № 4. С. 146-150.

96. Ульяновская У. В. Исследование психологической готовности шестилетних детей к школе. *Вопросы психологии*. 1983. № 4. С. 62-69.

97. Фещенко Е. К. Возрастно-половые особенности самооценки волевых качеств личности: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13. Санкт-Петербург, 1999. 15 с.

98. Фонарева С. В. Формирование словесно-управляемых действий у детей раннего возраста: автореф. дис. ... канд. пед. наук (по психологии). Москва, 1966. – 16 с.

99. Франкл В. Воля к смыслу / пер. с англ. Москва: Апрель-Пресс. Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. 368 с.
100. Франкл В. Человек в поисках смысла. Москва: Прогресс, 1990. 372 с.
101. Харченко Н. Формування навичок міркування у дітей 5-6 річного віку. *Дошкільне виховання*. 2001. № 2. С. 18-20.
102. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 860 с.
103. Хомуленко Т. Б. Розвиток вищих форм пам'яті: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 1999. 32 с.
104. Цыркун Н. А. Развитие воли у дошкольников. Минск : Нар. асвета, 1991. 112 с.
105. Чирков В. И. Самодетерминация и внутренняя мотивация поведения человека. *Вопросы психологии*. 1996. № 3. С. 116-132.
106. Чудновский В. Э. О возрастном подходе формирования личности школьника. *Вопросы психологии*. 1976. № 4. С. 117-123.
107. Чхартишвили Ш. Н. Место потребности воли в психологии личности. *Вопросы психологии*. 1958. № 2. С. 116-123.
108. Чхартишвили Ш. Н. Проблема воли в психологии. *Вопросы психологии*. 1967. № 4. С. 72-81.
109. Штука А. Т. Психологические особенности формирования произвольных действий у младших школьников: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Киев, 1987. 17 с.
110. Шульга Т. И. Становление волевой регуляции в онтогенезе: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Москва, 1994. 38 с.
111. Эльконин Д. Б. К вопросу о периодизации психического развития в детском возрасте. *Вопросы психологии*. 1971. № 4. С. 6-20.
112. Юферева Т. И. Роль самооценки в регуляции поведения младших школьников: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Москва, 1977. 19 с.

113. Ячина А. С. Формирование сознательно-регулируемых способов запоминания и воспроизведения в процессе обучения младших школьников: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Харьков, 1982. 19 с.
114. Ajzen I. From intentions to actions: a theory of planned behavior // Kuhl J., Beckmann J. (Eds.) Action control: From cognition to behavior. Berlin, 1985.
115. Ajzen I. The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*. 1991. Vol. 50. P. 179-211.
116. Ajzen I., Fishben M. Understanding attitudes and predicting social behavior, Prentice Hall: Englewood Cliffs, NJ, 1980.
117. Bagozzi R.P. On neglect of volition in consumer research: A critique and proposal. *Psychology & Marketing*. 1993. Vol. 10 (3). P. 215-237.
118. Bagozzi, R.P. The Self-Regulation of Attitudes, Intentions, and Behavior. *Social Psychology Quarterly*. 1992. Vol. 55. P. 178-204.
119. Diefendorff J.M et al. Action-state orientation: Construct validity of a revised measure and its relationship to work-related variables. *J. Appl. Psychol.* 2000. Apr. V. 85(2). P. 250-263.
120. Kuhl J. Who controls whom when «I control myself»? *Psychological-Inquiry*. 1996; Vol. 7 (1). P. 61-68.